

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne krajów rozwijających się na kontynencie afrykańskim

Elżbieta Bombińska*

Streszczenie: *Cel* – Celem artykułu jest analiza BIZ dokonywanych w Afryce przez inwestorów pochodzących z azjatyckich i afrykańskich krajów rozwijających się oraz próba określenia ich specyficznych cech na tle inwestycji realizowanych przez firmy z krajów wysoko rozwiniętych.

Metodologia badania – Badania obejmują wielkość oraz strukturę geograficzną i branżową BIZ napływających do Afryki w latach 2001–2012.

Wynik – Inwestorzy z azjatyckich i afrykańskich krajów rozwijających się odgrywają coraz większą rolę w napływie BIZ do Afryki. Struktura branżowa i geograficzna tych inwestycji różni się znacząco od inwestycji podejmowanych na kontynencie przez firmy z krajów rozwiniętych gospodarczo. W odróżnieniu od tych ostatnich projekty inwestycyjne państw azjatyckich i afrykańskich są skoncentrowane w sektorze usług i przemyśle przetwórczym, a ich główną lokalizację stanowią kraje Afryki Zachodniej i Wschodniej.

Oryginalność/wartość – Przeprowadzona analiza może stanowić punkt wyjścia dalszych, pogłębionych badań nad determinantami lokalizacji BIZ, w szczególności krajów rozwijających się, na kontynencie afrykańskim.

Słowa kluczowe: Afryka, bezpośrednie inwestycje zagraniczne, kraje rozwijające się

Wprowadzenie

Początek obecnego wieku stanowił dla Afryki pomyślny okres rozwoju gospodarczego: średnioroczne tempo wzrostu PKB, kształtujące się w latach 2000–2010 na poziomie 5,5%, usytuowało ten kontynent wśród najszybciej rozwijających się regionów świata, zaraz za rozwijającymi się gospodarkami Azji (*African...*, 2015). Wysokiej dynamice PKB towarzyszył szybko rosnący strumień napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych do państw afrykańskich, w którym coraz większą rolę zaczęli odgrywać inwestorzy pochodzący z krajów rozwijających się. Celem artykułu jest analiza BIZ dokonywanych przez tych inwestorów, próba określenia ich specyficznych cech na tle inwestycji realizowanych przez firmy z krajów wysoko rozwiniętych i wynikających z nich konsekwencji.

Badania ograniczono do dwóch grup krajów rozwijających się – państw azjatyckich oraz afrykańskich. Pominięto w nich, z uwagi na relatywnie niewielkie rozmiary, inwestycje

* dr Elżbieta Bombińska, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, e-mail: bombinse@uek.krakow.pl.

podejmowane w Afryce przez inwestorów z krajów Ameryki Południowej¹. Rozważania, prowadzone kolejno dla całkowitego napływu inwestycji, inwestycji państw azjatyckich oraz krajów afrykańskich, obejmują rozmiary lokat kapitałowych, ich strukturę geograficzną (kraje goszczące i kraje dokonujące inwestycji), a także strukturę branżową. Badania oparto na danych statystycznych pochodzących z baz danych UNCTAD (*UNCTADSTAT*; *Bilateral FDI Statistics*), a także statystyk fDiMarkets (2014), które zostały przytoczone za Rolfem, Perrim i Woodwardem (2015). Z uwagi na dostępność danych statystycznych analizą objęto lata 2001–2012, jednak niekompletne szeregi czasowe dotyczące dwustronnych przepływów kapitałowych uniemożliwiły przeprowadzenie pełnych badań dla przyjętego okresu.

1. Tendencje rozwoju napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Afryki

Kontynent afrykański odgrywa niewielką, marginalną wręcz rolę w napływach kapitału bezpośredniego: w 2014 roku jego udział w światowym zasobie BIZ wyniósł zaledwie 2,9%, a wartość skumulowana BIZ *per capita* osiągnęła poziom 630 USD, czyli nieco ponad 40% zasobu BIZ *per capita* dla grupy krajów rozwijających się. Państwa Afryki odnotowały jednak na początku obecnego stulecia – podobnie jak inne kraje rozwijające się – dynamiczny wzrost napływu inwestycji bezpośrednich. W latach 2000–2014 zasób BIZ na kontynencie zwiększył się 4,6 razy i wykazywał największą dynamikę wzrostu na tle innych regionów i grup państw gospodarki światowej, zaraz za rozwijającymi się krajami Azji, w których wzrósł on 5,4 razy (*UNCTADSTAT*).

Wśród głównych barier napływu kapitału produkcyjnego do Afryki wymieniana jest najczęściej niestabilność polityczna oraz głęboki niedorozwój gospodarek państw afrykańskich. Z kolei wśród determinantów napływu BIZ do tego regionu świata należą:

- surowce naturalne, przyciągające inwestycje typu *resource seeking*,
- zmiana nastawienia państw afrykańskich wobec zagranicznego kapitału produkcyjnego, która jest widoczna od połowy dekady lat 90. XX wieku²,
- wysokie tempo wzrostu gospodarczego oraz prognozy demograficzne, które determinują napływ inwestycji poszukujących rynków zbytu (*market seeking*)³,

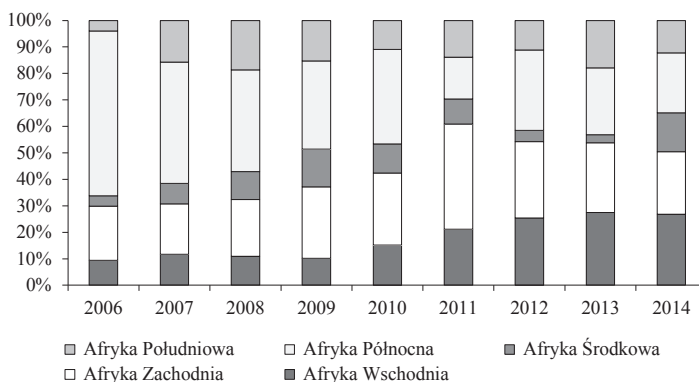
¹ Największym inwestorem zagranicznym w Afryce pochodzącym z tego regionu jest Brazylia. Zasób brazylijskich inwestycji bezpośrednich na kontynencie afrykańskim wyniósł w 2012 r. niespełna 1,2 mld USD (*UNCTAD. Bilateral FDI Statistics*), znacznie ustępując rozmiarom inwestycji zarówno państw Azji, jak i Afryki.

² W związku z obawami związanymi z siłą ekonomiczną i polityczną podmiotów zagranicznych, we wcześniejszym okresie promowano budowę ładu politycznego i ekonomicznego dla Afrykanów i przez Afrykanów przy wykorzystaniu zasobów, które były dostępne jedynie w granicach państw (Kolasieński, 2011).

³ Według prognoz miliardowa (1186 mln w 2015 r.) populacja ma zwiększyć się o 1/4 w ciągu najbliższych 10 lat i podwoić się do roku 2050. Odsetek mieszkańców miast wzrośnie z 40% w 2010 r. do 54% w 2050 r. – wraz z nim zwiększy się klasa średnia. Ponadto udział populacji w wieku do 25 lat, wynoszący obecnie ok. 60%, utrzyma się na tym poziomie przez następnych kilka dekad (*United Nations, 2015*).

- integracja gospodarcza państw afrykańskich⁴, która – zgodnie z teorią integracji – może wywołać dynamiczne (długookresowe) efekty inwestycyjne w postaci efektu kreacji i efektu przesunięcia inwestycji (Machlup, 1986). Tworzenie ugrupowań integracyjnych ma wpływ zarówno na wewnątrzregionalne przepływy BIZ, jak też na ich napływ spoza regionu, choć w przypadku gospodarek państw Afryki efekty inwestycyjne procesów integracji wydają się mieć – jak na razie – dość ograniczone rozmiary (Garlińska-Bielawska, 2015).

Główny obszar napływu BIZ na kontynent stanowiły w XX wieku państwa leżące w jego północnej i południowej części, takie jak Egipt, Maroko, Tunezja, Algieria, RPA, jednak w ostatnich latach widoczna jest zmiana struktury geograficznej inwestycji lokowanych w Afryce (rys. 1). Coraz ważniejszym rejonem napływu stają się państwa Afryki Zachodniej (Nigeria, Ghana) oraz Afryki Wschodniej (Mozambik), podczas gdy znaczenie krajów Afryki Północnej – w dużej mierze wskutek wydarzeń „Arabskiej Wiosny” – wyraźnie się zmniejszyło.

Rysunek 1. Napływ BIZ do Afryki w latach 2006–2014 według regionów napływu

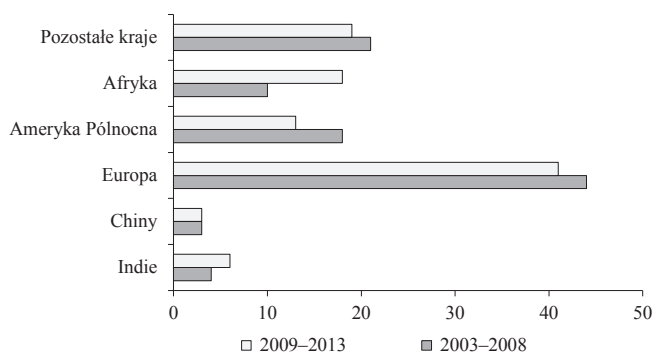
Źródło: opracowanie własne na podstawie UNCTAD (*UNCTADSTAT*).

Struktura sektorowa napływu zagranicznego kapitału produkcyjnego w Afryce była, jak dotychczas, zdominowana przez sektor III i I: w 2012 roku blisko połowa (48%) skumulowanej wartości BIZ na kontynencie była ulokowana w sektorze usług, około 31% stanowiły inwestycje w sektorze I (górnictwo, przemysł wydobywczy i naftowy), a zaledwie 21%

⁴ W Afryce występują liczne ugrupowania integracyjne: na początku obecnego wieku na 53 kraje kontynentu funkcjonowało aż 14 ugrupowań integracyjnych, a większość państw uczestniczyła w co najmniej dwóch z nich. Efekty procesów integracyjnych są jednak ograniczone m.in. z uwagi na bardzo niską komplementarność gospodarek państw, które w nich uczestniczą, niedorozwiniętą infrastrukturę (transportową, telekomunikacyjną, bankową) oraz bariery naturalne (Garlińska-Bielawska, 2012).

w przemyśle przetwórczym⁵. W ostatnich latach można było jednak zaobserwować zmiany tej struktury, wyrażające się zwiększeniem udziału przemysłu przetwórczego w całkowitej wartości strumieni BIZ napływających do Afryki: w okresie 2010–2014 osiągnął on poziom 36,5%, podczas gdy udziały sektora I i III wyniosły kolejno 22,2% i 41,4% (UNCTAD, 2011–2015). Tendencje te są m.in. związane ze zmianą motywów inwestorów zagranicznych lokujących kapitał produkcyjny na kontynencie. Jak bowiem wynika z badań UNCTAD, korzystne prognozy wzrostu gospodarczego i sytuacji demograficznej w Afryce w coraz większym stopniu stymulują napływ inwestycji zorientowanych na rynek wewnętrzny: w 2012 roku inwestycje *market seeking*⁶ stanowiły blisko 23% wartości projektów *greenfield* podjętych na kontynencie, podczas gdy w 2008 roku ich udział nie przekraczał 7%.

Zmiany można również zaobserwować w – zdeterminowanej przeszłością kolonialną – strukturze pochodzenia zagranicznego kapitału bezpośredniego w Afryce (rys. 2). Biorąc pod uwagę liczbę podejmowanych projektów *greenfield*, największymi inwestorami w Afryce są firmy europejskie, w szczególności francuskie i brytyjskie, na które w latach 2009–2013 przypadało 41% napływu BIZ. W porównaniu z okresem 2002–2008 ich udział uległ jednak obniżeniu (o 3 p.p.), podobnie jak znaczenie inwestorów z Ameryki Północnej (18% i 13%). Coraz większą rolę odgrywają natomiast inwestorzy z krajów rozwijających się, w szczególności z Afryki i Azji. Udział tych pierwszych dynamicznie wzrósł w porównywanych okresach z 10% do 18%; dużymi udziałami w napływie dysponowali ponadto inwestorzy z Indii (6%, wzrost o 2 p.p.) oraz Chin (3%).

Rysunek 2. Najwięksi inwestorzy zagraniczni w Afryce w latach 2003–2013 (udział w liczbie projektów *greenfield*, w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie UNCTAD (2014).

⁵ Struktura branżowa zasobu BIZ wykazuje jednak bardzo duże zróżnicowanie regionalne. W Afryce Północnej rozkład inwestycji pomiędzy sektorami kształtował się w 2012 r. następująco: sektor I – 4%, sektor II – 27%, sektor III – 61%; z kolei w Afryce Subsaharyjskiej udziały te wynosiły kolejno: 20%, 35% i 45% (UNCTAD, 2015).

⁶ Zaliczono do nich inwestycje w takich branżach przemysłu przetwórczego, jak: żywność, napoje i tytoń, branża samochodowa, sprzęt transportowy, przemysł odzieżowy, urządzenia elektryczne i elektroniczne, a w usługach: transport, magazynowanie i komunikacja, finanse, edukacja.

2. Inwestycje bezpośrednie rozwijających się krajów Azji

Państwa azjatyckie zajmują dominującą pozycję jako inwestorzy zagraniczni wśród krajów rozwijających się: w 2014 roku ich udział w światowym zasobie BIZ tej grupy krajów wyniósł aż 81,7% (w 2001 r. 78,8%). Obserwowany od początku obecnego stulecia fenomen rosnącej aktywności inwestycyjnej firm azjatyckich w Afryce, zwłaszcza chińskich, jest szeroko opisywany w literaturze ekonomicznej (Classen, Loots, Bezuidenhout 2012; Kaplinsky, McCormick, Morris, 2010; Szukalski, 2013; Brautigarn, 2009; Ajayi, 2006). W tabeli 1 zaprezentowano statystyki dotyczące dziesięciu państw azjatyckich – największych inwestorów bezpośrednich w Afryce. Niekwestionowanym liderem w tej grupie pozostają Chiny, które w 2012 roku, w ujęciu skumulowanym, zainwestowały na kontynencie afrykańskim ponad 21,7 mld USD. Kolejne miejsca, z zasobem BIZ przewyższającym 10 mld USD, zajmowały: Singapur, Maleszja, Indie oraz Liban. Pomimo dominacji Chin, największym inwestorem w Afryce pozostaje region Azji Południowo-Wschodniej oraz Azji Południowej. Prezentowane statystyki dowodzą bardzo wysokiej dynamiki rozwoju BIZ podejmowanych przez państwa azjatyckie – Chiny, Tajlandię, Singapur, Koreę Południową – w latach 2001–2012.

Tabela 1

Skumulowana wartość BIZ największych inwestorów azjatyckich w Afryce w latach 2001–2012 (mln USD)

Region inwestora	Kraj inwestora	Zasób BIZ (mln USD)		Główne kraje lokaty (udział w zasobie BIZ kraju inwestora w Afryce, w %)
		2001	2012	
Azja Wschodnia	Chiny	491 ^a	21 730	RPA (22), Zambia (9,2), Nigeria (9), Algieria (6), Angola (5,7), Sudan (5,6)
	Korea Południowa	540	2 442	Madagaskar (48), Libia (16), Nigeria (7), Egipt (6,4), RPA (4,5), Sudan (4,3)
Azja Południowa	Indie	11 886 ^b	13 261	Mauritius (93), Nigeria (1,4), RPA (1,4)
Azja Południowo-Wschodnia	Singapur	3 169	16 411	Mauritius (84,2)
	Maleszja	15 000 ^c	15 958	Mauritius (43,4)
	Tajlandia	2	2 316	Mauritius (92), Egipt (7)
	Liban	b.d.	12 572	Nigeria (98)
Azja Zachodnia	Kuwejt	3 081 ^d	4 684	Egipt (27), Sudan (27), Tunezja (23), Algieria (18)
	Arabia Saudyjska	b.d.	4 324	Nigeria (76), Maroko (24)
	Zj. Emiraty Arabskie	b.d.	2 941	Maroko (73), RPA (20)

^a 2003 r.; ^b 2010 r.; ^c 2008 r.; ^d 2009 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie UNCTAD (*Bilateral FDI Statistics*).

Zwraca uwagę widoczne podobieństwo preferencji lokalizacji BIZ występujące w przekroju regionów pochodzenia inwestorów. Za wyjątkiem Libanu, BIZ podejmowane przez inwestorów z Azji Zachodniej były lokowane przede wszystkim w krajach Afryki

Północnej, natomiast dominującym kierunkiem napływu inwestycji pochodzących z regionów Azji Południowej i Południowo-Wschodniej był Mauritius. Analiza głównych krajów lokaty azjatyckich BIZ w Afryce wskazuje ponadto na bardzo wysoki stopień koncentracji geograficznej tych inwestycji: w przypadku 6 państw – największych inwestorów – ponad 70% ich zasobów BIZ była ulokowana tylko w jednym kraju goszczącym. Relatywnie największym rozproszeniem charakteryzują się chińskie BIZ – ich największym odbiorcą jest RPA (z udziałem na poziomie 22%), natomiast statystyki UNCTAD wymieniają łącznie aż 40 państw afrykańskich, w których firmy z Chin ulokowały swoje inwestycje.

Wysoki stopień koncentracji geograficznej azjatyckich BIZ w Afryce potwierdzają dane statystyczne dotyczące głównych państw goszczących (tab. 2). W grupie tej bardzo wyraźnie dominują dwa kraje – Mauritius, z zasobem BIZ z Azji (głównie jej południowo-wschodniej i południowej części) na poziomie ponad 74 mld USD oraz Nigeria, która przyciągnęła – głównie z Chin oraz państw Azji Zachodniej – kapitał o wartości 31 mld USD. Motywy lokalizacji BIZ w tych krajach są odmienne. Mauritius, leżący wzdłuż handlowych szlaków pomiędzy Azją a Afryką, cieszy się wysokim stopniem otwartości gospodarczej⁷. Jest krajem o średnich dochodach, z gospodarką nastawioną na rozwój przemysłu (m.in. tekstylny-odzieżowego) i usług (głównie finansowych oraz dla biznesu). Dlatego branże te są szczególnie atrakcyjne dla inwestorów azjatyckich (UNCTAD, 2014). Nigeria natomiast przyciąga głównie inwestycje w górnictwie i przemyśle wydobywczym.

Tabela 2

Najwięksi odbiorcy BIZ rozwijających się państw Azji w Afryce

Kraj goszczący	Zasób BIZ z Azji (mln USD)	Udział azjatyckich BIZ w całkowitym zasobie BIZ (%)	Główni inwestorzy azjatyccy
Mauritius	74 195	26,3	Singapur, Indie, Chiny Malezja, Tajlandia
Nigeria	31 057	27,9	Chiny, Liban, Arabia Saudyjska
RPA	8 895	5,4	Chiny, Malezja, Zj. Emiraty Arabskie, Korea Płd.
Maroko	4 686 ^a	10,5	Zj. Emiraty Arabskie, Kuwejt, Arabia Saudyjska, Chiny
Sudan	2 602	13,2	Chiny, Kuwejt, Korea Płd.
Algieria	2 151	9,1	Chiny, Kuwejt
Egipt	2 128	2,7	Kuwejt, Chiny, Tajlandia, Korea Płd., Indie
Zambia	2 107	10,6	Chiny, Zj. Emiraty Arabskie, Indie
Madagaskar	1 447	14,8	Korea Płd., Chiny
Angola	1 246	20,3	Chiny

^a 2011 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie UNCTAD (*Bilateral FDI Statistics*; 2014).

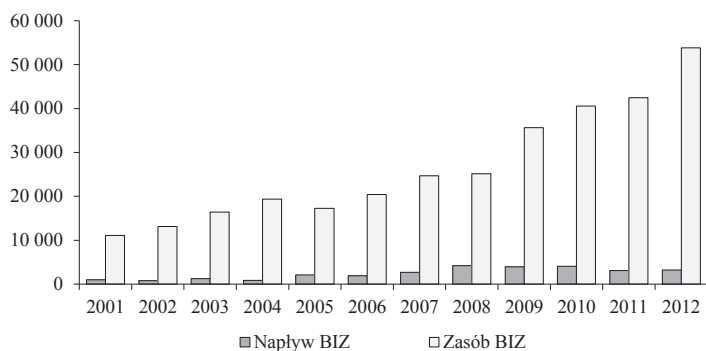
⁷ W 2016 r. w rankingu Heritage Foundation (Indeks Wolności Ekonomicznej) Mauritius zajął 15. miejsce wśród 178 klasyfikowanych krajów (Heritage Foundation, 2016), natomiast w rankingu Banku Światowego Doing Business uplasował się na 32. miejscu spośród 189 krajów (World Bank, 2016).

Warto podkreślić, iż dla niektórych państw Afryki inwestycje rozwijających się państw azjatyckich stanowią niezwykle istotne źródło kapitału zagranicznego. Wśród największych odbiorców dotyczy to Nigerii, Mauritiusu oraz Angoli, w których udział tych inwestycji przekracza 20% całkowitego zasobu BIZ (tab. 2), natomiast spoza tej grupy – Zimbabwe (33,7%) oraz Demokratycznej Republiki Konga (27,6%) (UNCTAD. *Bilateral FDI Statistics*).

W literaturze podkreślany jest odmienny charakter inwestycji azjatyckich, zwłaszcza chińskich, i inwestycji realizowanych przez korporacje z krajów wysoko rozwiniętych gospodarczo. W odróżnieniu od tych ostatnich, realizowanych przez inwestorów prywatnych i skoncentrowanych na osiąganiu zysków w relatywnie krótkim okresie, chiński kapitał lokowany w Afryce w formie BIZ pochodzi w dużej mierze z firm całkowicie bądź częściowo państwowych, dysponujących dostępem do nisko kosztowego kapitału (Wocheń, 2012). Z tego względu, między innymi, inwestycje chińskie są skoncentrowane na długookresowym dostępie do surowców i niejednokrotnie są połączone z udzielaniem pomocy (Kaplin-sky, McCormick, Morris, 2010; Młynarski, 2012). Towarzyszą im często programy nakierowane na wspieranie rozwoju państw afrykańskich poprzez np. rozbudowę infrastruktury, budowę elektrowni, szpitali i osiedli mieszkaniowych (Classen, Loots, Bezuidenhout, 2012). Wielkość chińskich zobowiązań finansowania projektów infrastrukturalnych systematycznie wzrastała w pierwszej dekadzie obecnego stulecia, osiągając w latach 2010–2011 wartość kolejno 17 mld USD i 14 mld USD (Liberska, 2013). Ponadto zaangażowanie Chin w krajach afrykańskich nie ogranicza się wyłącznie do sektora surowcowego – chińskie firmy inwestują również w przemysł przetwórczy oraz rolnictwo (Szukalski, 2012).

3. Wewnątrzafrykańskie inwestycje bezpośrednie

Inwestycje wewnątrzkontynentalne w Afryce przyjmują wciąż relatywnie niewielkie rozmiary, jednak w ostatnich latach charakteryzowały się one dynamiczną tendencją wzrostową. Była ona widoczna zarówno w zwiększających się wartościach strumieni oraz zasobu tych przepływów (rys. 3), jak i w rosnącej liczbie projektów *greenfield* podejmowanych przez firmy afrykańskie, o czym już wspomiano (zob. rys. 2). Pomiędzy 2001 a 2012 rokiem strumień inwestycji wewnątrzregionalnych w Afryce dość systematycznie wzrastał z 992 mln USD w 2001 roku do 3230 mln USD w roku 2012, osiągając największą wartość (4185 mln USD) w 2008 roku. Skumulowana wartość tych inwestycji w latach 2001–2012 zwiększyła się blisko 5-krotnie, z 11,1 mld USD do 53,8 mld USD, zaś ich udział w całkowitym zasobie inwestycji ulokowanych na kontynencie wzrósł nieznacznie z 7,1% w 2001 roku do 8,4% w roku 2012.

Rysunek 3. Strumienie i zasób wewnątrzafrykańskich BIZ w latach 2001–2012 (mln USD)

Źródło: opracowanie własne na podstawie UNCTAD (*Bilateral FDI Statistics*).

Badania nad afrykańskimi inwestycjami typu *greenfield* realizowanymi na kontynencie dowodzą, iż ich dynamiczny wzrost miał miejsce po 2007 roku (Rolfé, Perri, Woodward, 2015). Począwszy od 2008 roku, liczba tych projektów – nieprzekraczająca wcześniej 50 rocznie – kształtowała się na poziomie powyżej 100 i osiągnęła w ostatnim roku objętym badaniem rekordową wartość 176 projektów (tab. 3). Całkowita, a także średnia wartość projektów afrykańskich wykazywały – za wyjątkiem lat 2011–2012 – wzrost. Łącznie w okresie 2008–2013 firmy afrykańskie podjęły w Afryce realizację 832 projektów, których

Tabela 3

Projekty *greenfield* w Afryce w latach 2008–2013

Rok	Liczba projektów	Wartość projektów ogółem (mln USD)	Średnia wartość projektu (mln USD)	Liczba utworzonych miejsc pracy
Projekty firm afrykańskich				
2008	133	5615,9	42,2	15 381
2009	122	8797,7	72,1	8 129
2010	109	10 804,9	99,1	10 163
2011	151	8036,6	53,2	14 016
2012	141	4077,0	28,9	11 322
2013	176	12 231,3	69,5	22 980
Ogółem	832	49 563,3	59,6	81 991
Relacja projektów firm afrykańskich do projektów firm spoza Afryki (%)				
2008	18	4	22	6
2009	20	12	63	6
2010	19	17	88	8
2011	21	13	59	9
2012	22	9	42	10
2013	30	30	98	26
Ogółem	18	4	22	6

Źródło: opracowanie własne na podstawie Rolfé, Perri, Woodward (2015).

całkowita wartość wyniosła ponad 49,5 mld USD i zatrudniono w nich blisko 82 tys. osób. Pomiędzy inwestorami afrykańskimi i tymi spoza kontynentu występuje, oczywiście, znacząca dysproporcja pod względem liczby realizowanych projektów, ich całkowitej i przeciętnej wartości oraz liczby tworzonych miejsc pracy (por. tab. 3). Warto jednak zauważyć, iż rozmiary przewagi inwestorów spoza Afryki sukcesywnie zmniejszały się w badanym okresie, a w wyjątkowo korzystnym dla firm afrykańskich roku 2013 ich udział w liczbie i ogólnej wartości projektów ukształtował się na poziomie 30%, dla liczby utworzonych miejsc pracy przekroczył on 1/4, a średnia wartość afrykańskich projektów była prawie identyczna, jak projektów inwestorów spoza Afryki.

Przepływy wewnątrzafrykańskich inwestycji bezpośrednich charakteryzuje bardzo wysoki stopień koncentracji, zwłaszcza po stronie państw-inwestorów. Nie może to dziwić, zważywszy na bardzo niski poziom rozwoju większości państw kontynentu. Z danych zaprezentowanych w tabeli 4 wynika, iż w latach 2008–2013 blisko 65% wewnątrzafrykańskich projektów przypadało na zaledwie trzy państwa: RPA, Kenię i Nigerię. Zwraca uwagę relatywnie niewielkie znaczenie firm pochodzących z Afryki Północnej w projektach wewnątrzkontynentalnych, a także bardzo wysoki wskaźnik udziału projektów realizowanych w Afryce w całkowitej liczbie projektów *greenfield* podejmowanych za granicą przez inwestorów afrykańskich – w prezentowanej grupie największych inwestorów przekraczał on (za wyjątkiem Egiptu) poziom 75%.

Tabela 4

Projekty *greenfield* inwestorów afrykańskich w latach 2008–2013 według państw-inwestorów

Kraj inwestora	Liczba projektów w Afryce	Udział projektów w Afryce w projektach ogółem (%)
RPA	293	96,1
Kenia	136	90,7
Nigeria	97	87,4
Togo	49	90,7
Mauritius	40	81,6
Tunezja	34	75,6
Egipt	30	31,9
Botswana	21	95,5
Tanzania	18	90,0
Zimbabwe	13	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie Rolfe, Perri, Woodward (2015).

Głównymi odbiorcami inwestycji wewnątrzafrykańskich są kraje leżące we wschodniej i zachodniej części kontynentu, czego dowodzą dane dotyczące liczby projektów *greenfield* realizowanych w Afryce w okresie 2008–2013 (tab. 5). Wśród 15 państw, w których podjęto największą liczbę tych inwestycji, dominowały kraje Afryki Wschodniej (7 państw i 345 spośród 832 projektów) oraz Afryki Zachodniej (2 państwa i 122 projekty). Na państwa

leżące w południowej (3 kraje) i środkowej (2 kraje) części kontynentu przypadało odpowiednio 79 i 46 projektów, natomiast spośród państw Afryki Północnej jedynie Algieria, w której firmy afrykańskie podjęły 20 projektów *greenfield*, znalazła się w grupie największych odbiorców tych inwestycji. Z prezentowanych danych wynika ponadto, iż – wobec odmiennych preferencji lokalizacyjnych ujawnianych jak dotychczas przez inwestorów spoza kontynentu – dla wielu krajów goszczących inwestycje afrykańskie stanowią one bardzo ważne, niekiedy dominujące źródło kapitału zagranicznego (np. Rwanda, Uganda, Namibia, Zambia).

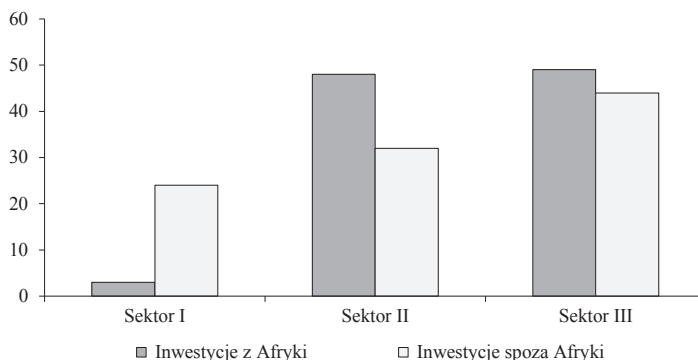
Tabela 5

Najwięksi odbiorcy wewnątrzafrykańskich inwestycji *greenfield* w okresie 2008–2013

Kraj goszczący	Projekty firm afrykańskich	Udział projektów firm afrykańskich w ogólnej liczbie projektów (%)
Uganda	72	53,7
Ghana	65	29,5
Tanzania	59	39,9
Nigeria	57	19,9
Rwanda	57	67,1
Zambia	53	44,5
Kenia	49	18,3
Namibia	32	47,1
Mozambik	28	21,2
RPA	28	3,5
Angola	27	12,4
Zimbabwe	27	40,9
Algieria	20	10,6
Botswana	19	26,8
Dem. Rep. Konga	19	33,9
Pozostałe kraje	220	12,1
Ogółem	832	17,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie Rolfe, Perri, Woodward (2015).

W odróżnieniu od BIZ napływających do Afryki z innych kontynentów, w wewnątrzafrykańskich przepływach kapitału produkcyjnego marginalną rolę odgrywa przemysł wydobywczy i górnictwo (rys. 4). Inwestycje w tym sektorze, związane z bardzo dużymi nakładami kapitałowymi i wykorzystaniem zaawansowanych technologii, pozostają – za wyjątkiem RPA – poza zasięgiem inwestorów afrykańskich. Inwestycje wewnątrzkontynentalne są realizowane głównie w usługach (w tym, w szczególności, w usługach finansowych, teleinformatycznych i handlu detalicznym) oraz przemyśle przetwórczym (produkcji materiałów budowlanych, urządzeń elektrycznych i elektronicznych oraz tekstyliów) (UNCTAD, 2014).

Rysunek 4. Struktura sektorowa wartości projektów *greenfield* w Afryce w latach 2009–2013 (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie UNCTAD (2014).

Uwagi końcowe

Z przeprowadzonej analizy wynika, iż azjatyckie i afrykańskie kraje rozwijające się odgrywają coraz większą rolę jako źródło zagranicznego kapitału bezpośredniego lokowanego w Afryce. Projekty podejmowane przez tych inwestorów różnią się jednak od inwestycji napływających z krajów wysoko rozwiniętych zarówno pod względem ich lokalizacji, jak i preferowanych branż.

Z perspektywy barier rozwoju kontynentu i sposobów ich przewyżczenia, zarówno struktura geograficzna, jak i struktura branżowa tych inwestycji wydają się być bardziej korzystne w porównaniu z inwestycjami podejmowanymi przez firmy z krajów rozwiniętych gospodarczo. W odróżnieniu od tych ostatnich, inwestorzy z krajów rozwijających się w dużo większym stopniu uwzględniają w swych decyzjach lokalizacyjnych nie tylko lepiej rozwinięte regiony Afryki Północnej i Południowej, lecz także państwa leżące we wschodniej i zachodniej części kontynentu. Dla wielu z nich lokaty kapitału firm azjatyckich i afrykańskich stanowią niezwykle ważne, niekiedy dominujące źródło zagranicznego kapitału produkcyjnego, dzięki któremu możliwe staje się stopniowe włączanie tych państw w procesy produkcji międzynarodowej. Ponadto, zdecydowanie mniejszy udział górnictwa i przemysłu wydobywczego w projektach inwestycyjnych podejmowanych przez firmy z krajów rozwijających się i ich koncentracja w przemyśle przetwórczym i sektorze usług nie pozostają bez wpływu na przewyżczenie barier rozwoju kontynentu afrykańskiego wynikających z niedorozwoju przetwórstwa przemysłowego i infrastruktury ekonomicznej.

Przeprowadzona analiza ma bardzo ogólny charakter, może jednak stanowić punkt wyjścia do dalszych badań nad inwestycjami krajów rozwijających się w Afryce. Pogłębionej analizie wymagają zarówno determinanty lokalizacji, jak i skutki tych przepływów.

Literatura

- Ajayi, S.I. (2006). *Foreign Direct Investment in Sub-Saharan Africa: Origins, Targets, Impacts and Potential*. Nairobi, Kenya: African Economic Research Consortium.
- African Economic Outlook* (2015). Tunis–Paris–New York–Addis Ababa: AfDB, OECD, UNDP.
- Brautigarn, D. (2009). *The Dragon's Gift: The Real Story of China in Africa*. New York: Oxford University Press.
- Classen, C., Loots, E., Bezuidenhout, H. (2012). Chinese Foreign Investment in Africa: Making Sense of New Economic Reality. *African Journal of Business Management*, 6.
- fDiMarkets. Pobrano z: <http://www.fdimarkets.com> (10.03.2016).
- Garlińska-Bielawska, J. (2015). Regionalna integracja gospodarcza w Afryce Subsaharyjskiej a zaangażowanie kapitałowe (BIZ) spoza kontynentu. *Studia i Materiały Miscellanea Oeconomicae*, 1.
- Garlińska-Bielawska, J. (2012). Integracja regionalna krajów rozwijających się na przykładzie Afryki – aspekt teoretyczny i praktyczny. W: E. Molendowski (red), *Integracja regionalna wobec wyzwań współczesnej gospodarki światowej*. Warszawa: Difin.
- Heritage Foundation (2016). *2016 Index of Economic Freedom*. Pobrano z: <http://www.heritage.org/index/ranking> (1.03.2016).
- Kaplinsky, R., McCormick, D., Morris, M. (2010). Impacts and challenges of a growing relationship between China and sub-Saharan Africa. W: V. Padayachee (red.), *The Political Economy in Africa*. London, New York: Routledge.
- Kolasiński, T. (2011). *Zarządzanie postkolonialne. Otoczenie biznesu w Afryce Subsaharyjskiej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego.
- Liberska, B. (2013). Nowe centra wzrostu światowej gospodarki. *Studia Ekonomiczne*, 2.
- Machlup, F. (1986). *Integracja gospodarcza – narodziny i rozwój idei*. Warszawa: PWN.
- Młynarski, T. (2012). Chiny w Afryce – szansa czy neokolonializm w XXI wieku? Wybrane aspekty chińskiej obecności na kontynencie. *Gdańskie Studia Azji Wschodniej*, 1.
- Rolfé, R., Perri, A., Woodward, D. (2015). *Patterns and Determinants of Intra-African Foreign Direct Investment*. W: I. Adeleye, K. Ibeh, A. Kinoti, L. White (red.), *The Changing Dynamics of international Business in Africa*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Szukalski, M. (2013). Uwarunkowania i perspektywy rozwoju ekonomicznego Afryki Subsaharyjskiej. *Studia Ekonomiczne*, 2.
- Szukalski, M. (2012). Zmiany w gospodarce światowej – kilka uwag. W: J. Kleer, A. Wierzbicki (red.), *Zmiany w gospodarce światowej*. Warszawa: Komitet Prognoz „Polska 2000 Plus”, PAN.
- UNCTAD (2014). *Global Investment Trends Monitor*, 17. UNCTAD/WEB/DIAE/IA/2014/6.
- UNCTAD. *Bilateral FDI Statistics*. Pobrano z: <http://unctad.org/en/Pages/DIAE/FDI%20Statistics/FDI-Statistics-Bilateral.aspx> (27.02.2016).
- UNCTAD. *UNCTADSTAT*. Pobrano z: <http://unctad.org/en/pages/Statistics.aspx> (27.02.2016).
- UNCTAD (2011–2015). *World Investment Report*. New York, Geneva.
- Wocheń, K. (2012). *Ekspansja firm chińskich jako instrument realizacji polityki zagranicznej Państwa Środka. Rosnąca rola chińskich korporacji w wybranych regionach świata*. W: M. Pietrasiak, T. Kamiński (red), *China goes global. Rosnące znaczenie Chin na arenie międzynarodowej*. Łódź: Zakład Azji Wschodniej Uniwersytetu Łódzkiego.
- World Bank (2016). *Doing Business 2016: Measuring Regulatory Quality and Efficiency*. Washington DC: World Bank. DOI: 10.1596/978-1-4648-0667-4.
- United Nations (2015). *World Population Prospects. The 2015 Revision*. New York.

FOREIGN DIRECT INVESTMENT OF DEVELOPING COUNTRIES IN AFRICA

Abstract: *Purpose* – This article describes the investment of Asian and African firms based in developing countries in Africa. Its main purpose is to identify some specific patterns of this investment and compare them with models of FDI revealing by firms based in developed countries.

Design/methodology/approach – The analysis covers the period 2001–2012 and it includes the value of FDI, as well as its geographical and branch distribution.

Findings – The firms from Asian and African countries have started to play a greater role in FDI inflows in Africa. The geographical and branch structure of these firm' projects differs significantly from investment of firms based in developed countries. The Asian and African FDI is mainly located in the western and eastern regions of the continent and concentrated in service sector and manufacturing.

Originality/value – The analysis can be the starting point for further investigations of patterns and determinants of FDI in Africa.

Keywords: Africa, foreign direct investment, developing countries

Cytowanie

Bombińska, E. (2016). Bezpośrednie inwestycje zagraniczne krajów rozwijających się na kontynencie afrykańskim. *Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, 3 (81), 25–37. DOI: 10.18276/frfu.2016.81-03.

